

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 13/4 2024 s. 1296-1312, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

BAĞDATLI ES'AD'IN HAYATINA DAİR YENİ BİLGİLER

Zafer TOPAK*

Hussain Haki Ismail ALJBORI**

Geliş Tarihi: 15 Kasım 2024

Kabul Tarihi: 1 Aralık 2024

Öz

18. yüzyıl klasik Türk edebiyatının, Nedim çizgisinde şairler yazdığı ifade edilen şairlerinden Bağdatlı Es'ad'ın hayatına dair bilinenler, temelde Silâhdâr-zâde Tezkiresi, Şefkat Tezkiresi, Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdad, Sicill-i Osmânî ve Tuhfe-i Nâ'îli adlı tezkire ve biyografi kitaplarında yer alan ve genelde birbirini tekrar eden oldukça sınırlı bilgilerle şairin Divan'ındaki bazı manzumelerinde yer alan ifadelerden hareketle ulaşılan çıkarımlara dayanmaktadır. Bu makalede, Bağdatlı Es'ad'ın hayatından söz eden özellikle Arapça kaynaklar incelenmiş, şairin biyografisine dair yeni katkılar sunacağını düşündüğümüz bilgiler ele alınmıştır. Es'ad'ın mevcut Türkçe kaynaklardaki biyografilerinde yer alan kimi boşlukları dolduran, kimi bilgileri doğrulayan ve kimi yanlışlıkları da tashih eden bu bilgilerin, şairin biyografisine zenginlik kazandıracağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, Bağdatlı Es'ad gibi uzak coğrafyada yaşayan bir şairin hayatına dair verilere ulaşılmaya çalışılırken Türkçe temel kaynaklar kadar şairin yaşadığı bölgede yazılmış farklı dillerdeki kaynakların incelenmesinin de önemli sonuçlar ortaya koyabileceğine işaret etmek gibi dolaylı bir amacı da vardır.

Anahtar Sözcükler: Bağdatlı Es'ad, eski Türk edebiyatı tarihi, biyografi, 18. yüzyıl, Bağdat.

NEW INFORMATION ABOUT THE LIFE OF AS'AD OF BAGHDAT

Abstract

What is known about the life of Bağdatlı Es'ad, one of the poets of the 18th century classical Turkish literature who is said to have written poems in the vein of Nedim, is based primarily on the rather limited information in the collections of biographies and biography books called Silâhdâr-zâde Tezkiresi, Şefkat Tezkiresi, Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdad, Sicill-i Osmânî and Tuhfe-i Nâ'îli, which generally repeat each other, and on inferences reached from the expressions in some verses in the poet's Divan. In this article, Arabic sources providing information on the life of Baghdadli Es'ad have been examined, and information that we believe will provide new contributions to the poet's biography has been discussed. This information, which fills some gaps in the biographies of Es'ad in existing Turkish sources, confirms some information, and corrects some errors, will enrich the poet's biography. In addition, this study has an indirect purpose of indicating that

* Dr. Öğr. Üyesi; Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, z.topak80@gmail.com

** Yüksek Lisans Mezunlu, hussain.haqi.ismail@gmail.com

while trying to reach data on the life of a poet like Baghdadli Es'ad who lived in a distant geography, examining sources in different languages written in the region where the poet lived, as well as basic Turkish sources, can yield important results.

Keywords: As'ad of Baghdad, history of old Turkish literature, biography, 18th century, Baghdad.

Giriş

18. yüzyıl klasik Türk şiiri, kaynaklarda “şiir ve şair asrı” olarak değerlendirilir ve yetişen şair sayısı dikkate alındığında klasik şiirin oldukça zengin bir dönemini oluşturur. Sadece İstanbul'daki kütüphanelerde divanı olan şair sayısı 168 iken, bu yüzyılda yazılan tezkirelerde kendine yer bulan şair sayısının ise 1322 olduğu belirtilir. Devrin re'is-i şâirânlarının değerlendirmelerine bakıldığında bu niceliğin niteliğe yansımadağı anlaşılmalı olsa da başta Nedîm (ö.1730) ve Şeyh Gâlib (ö.1799) olmak üzere az sayıdaki şair, kendi üsluplarını oluşturmak suretiyle dönemlerinde takipçiler bulabilecek bir etkinliğe ulaşmayı başarabilmiştir. Yaşanan birçok siyasî çalkantıya rağmen şiir ve sanat camiasındaki bu zenginliğin oluşmasında devrin Sultan III. Ahmet ve III. Selim gibi padişahlarının, Damat İbrahim Paşa ve Koca Râgıb Paşa gibi devlet adamlarının verdikleri destek oldukça önemli bir yere sahiptir (İpekten vd., 1987, s. 195; Çeltik, 1998, s. 51; Horata, 2009, s. 47).

18. yüzyıl şiirinin temsilcilerinden biri de Bağdatlı Es'ad'dır. Es'ad, her ne kadar Musul ve Bağdat gibi İstanbul'a uzak bir bölgede yaşamış olsa da Divan nüshaları ve devrin şair ve bestekâr padişahı III. Selim tarafından bestelenen şiirleriyle payitahtta da adını duyurabilmiştir. Nedîmâne bir tarzda âşıkâne şiirler yazdığı söylenen bu şair hakkındaki bilgiler temelde *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*, *Şefkat Tezkiresi*, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdad*, *Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâ'ilî* adlı tezkire ve biyografi kitaplarındaki sınırlı bilgilere dayanır, hatta bu kaynaklardaki bilgiler de birbirini tekrar eder niteliktedir. Hâl böyle olunca sonraki zamanlarda hazırlanan ansiklopedi maddelerinde yer alan Es'ad'a dair bilgilerde de pek bir farklılık gözlenmemiştir. Şairin Divan'ı üzerine birbirinden farklı zamanlarda yapılan çeviri ve inceleme çalışmalarında ise bahsi geçen kaynaklardaki bilgilere ilave olarak şairin Divan'ında yer alan, sınırlı, bazı ipucu kabilinden bilgilerden hareketle yapılan değerlendirmeler ve şiirlerinin incelenmesinden hareketle ortaya konan bazı tespitler yer almaktadır. Hülasa, geçen bu uzun sürede şairin hayatına dair söylenenlerde pek bir değişiklik olmamıştır. Es'ad'ın doğup büyüdüğü coğrafyada yazılmış Arapça kaynaklar incelendiğinde ise onun hayatına ve ailesine dair daha geniş bilgilerin yer aldığı görülmüştür. Bu çalışmada Es'ad'ın hayatından söz eden Türkçe kaynaklar ve onlardaki bilgiler özetlendikten sonra özellikle Arapça kaynaklarda onun hayatına dair yer alan yeni bilgiler irdelenmiştir.

A. Bağdatlı Es'ad'ın Hayatına Dair Bilinenler

1. Tezkire ve Biyografi Kaynaklarında

1.1. Silâhdâr-zâde Tezkiresi

Osmanlı Dönemi kaynaklarına bakıldığında Bağdatlı Es'ad'ın hayatıyla ilgili 18 ve 19. yüzyıllarda yazılmış bazı tezkirelerde ve biyografi kaynaklarında sınırlı ölçüde bilgiye rastlanır. Bunlardan 1790'da yazılan *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*'nde “Es'ad Seyyid Mehmed Efendi” başlığı altında şairin adının Seyyid Es'ad Mehmed Efendi, babasının Seyyid Abdullah Neşâtî, amcazadesinin Seyyid Ali Behcet Efendi olduğu söylendikten sonra Es'ad'ın, Bağdat Valisi

Ömer Paşa'ya divan efendisi olduğu belirtilir ve Divan'ından seçilen 11 gazel şiirlerine örnek olarak gösterilir (Öztürk, 2018, s. 47-54).

1.2. Şefkat Tezkiresi

1826'dan önce bir tarihte yazılan *Şefkat Tezkiresi*'ndeki "Es'ad-ı Diğer" başlığı altında yer alan şairle ilgili bilgiler *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*'ndeki bilgilerin aynısı olup şiir örneği olarak yer verilen 4 gazel de yine bu tezkirede yer alan 11 gazel içinde yer almaktadır (Kılıç, 2017, s. 46-49).

1.3. Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdâd

Hatîbî tarafından M.1829'da telif edilen, M.1781'de (H.1196) Bağdat Valisi Süleyman Paşa'nın divan kâtipliğini yürüten Bağdatlı Es'ad'dan, eserin tamamlandığı M.1829 (H.1245) yılına kadar Bağdat ve çevresinde yetişmiş, Türkçe şiirler yazan 75 şairin tanıtıldığı *Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdad*'ın 9b-12a sayfaları arasında ilk sırada Es'ad hakkında bilgiler yer alır. "Zikr-i Ser-levha-i Küttâb-ı Fazl u İrfân Merhûm Es'ad Efendi-i Kâtib-i Dîvân" başlığı altında onun aslen Musullu olup sonradan Bağdad'ı vatan edindiği, nesebinin Hz. Peygamber'e dayandığı, divan kâtibi Fahrî-zâde Neşâtî Abdullah Efendi'nin oğlu olduğu belirtilir. Eserde şairle ilgili ayrıca matematik gibi çeşitli ilimler tahsil ettiği, şiir ve inşada önemli bir yere gelmesi sebebiyle babası tarafından divan kâtipliğine getirildiği, ilmi, zekâsı, hazırcevaplığı gibi vasıflarıyla Bağdat Valisi Ömer Paşa tarafından çok sevildiği, 60 seneden fazla ömür sürdüğü, Süleyman Paşa'nın hükümetinin ikinci yılında H. 1198'de (M. 1783) vefat ettiği ve kabrinin İmâm-ı Azam Hazretleri'nin kabrinin yakınında olduğu bilgilerine yer verilir. (Akkuş, 2008, s. 34-35, 59-64). H.1198'de vefat eden Es'ad'ın vefat tarihi, eserin çevirisinde sehven H.1298 şeklinde yazılmıştır. Bunun sehven olduğu açıktır zira eserin giriş kısmında da Akkuş'un belirttiği gibi eserin bitirildiği yıl H.1245'tir. Bu yanlışlık, Es'ad'la ilgili hazırlanan bir başka ansiklopedi maddesinde onun 19. yüzyıl şairi olarak gösterilmesine sebep olmuştur.

1.4. Sicill-i Osmânî

1890'da yazılan *Sicill-i Osmânî*'de "Es'ad Mehmed Efendi" başlığı altında yer alan bilgilerde Es'ad'ın şair ve Bağdat'ta Vali Ömer Paşa'ya divan kâtibi olduğu belirtildikten sonra babasının Seyyid Abdullah Neşâtî, Behcet Ali Efendi'nin ise kardeşi olduğu ve şairin III. Selim devri (1789-1807) başlarında vefat ettiği ifade edilir (Akbayır, 1996, s. 489). Bu eserde Es'ad'ın vefat yılı söylenmese de III. Selim devri başlarında vefat ettiği belirtilmiş ve Behcet Ali Efendi ise kardeşi olarak gösterilmiştir.

1.5. Tuhfe-i Nâ'ilî

1949'da yazılan *Tuhfe-i Nâ'ilî*'de "Es'ad" başlığı altında yer alan bilgiler *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*'ndeki bilgilerin aynısı olup şiir örneği olarak verilen 3 matla beyti ise yine bu tezkirede yer alan 11 gazelin ilk üçünün matla beyitleridir. Eserde ayrıca Es'ad'ın Divan nüshasının Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Manzum eserler, numara 24'te kayıtlı olduğu bilgisi verildikten sonra onun Sultan III. Selim devri şairlerinden ve aslen Musullu olduğu belirtilmiştir (Gündüz, 2009, s. 142).

2. Ansiklopedi Maddelerinde

2.1. Türk Şairleri (Ansiklopedisi)

1936-1946 yılları arasında Sadettin Nüzhet Ergun tarafından yazılan *Türk Şairleri* ansiklopedisinin “Es’ad (Musullu)” maddesi *Silâhdâr-zâde Tezkiresi* ve *Şefkat Tezkiresi* ile *Sicill-i Osmânî* kaynak gösterilerek oluşturulmuştur. Bu maddede Es’ad’ın 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan divan şairlerinden olduğu, asıl adının Mehmed, doğum yerinin Musul ve Bağdat Valisi Ömer Paşa’nın divan efendisi olduğu, Sultan III. Selim’in saltanatının başlangıç dönemlerinde vefat ettiği şeklindeki bu üç kaynaktaki bilgiler sıralandıktan sonra Musullu Esad’ın Divan’ını görmediğini söyleyen Ergun, *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*’nde yer alan 11 gazele yer vermiştir (Ergun, 1946, s. 1325-1327).

Ergun, aynı şairden söz ettiğini gözden kaçırarak “Es’ad (Bağdatlı)” maddesinde bu şairle ilgili tezkirelerde hiçbir malumat olmadığını söylemiş, şairin bir divan nüshasından ve bazı şiir mecmualarından hareketle onun hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine dair bilgiler vermiştir. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, manzum, numara 717’deki şiir mecmuasındaki kayda göre şairin Bağdatlı Fahrî-zâde Es’ad ismiyle şöhret kazandığını, yine aynı kütüphanede numara 619’da kayıtlı bir başka şiir mecmuasında “Ez-Müntehabât-ı Dîvân-ı Es’ad-ı Bağdâdî” başlığı altında çok sayıda beytin kaydedilmiş olmasına bakarak şairin belli bir şöhrete kavuştuğunu söyleyen Ergun, aynı kütüphanede numara 24’te yer alan divan nüshasıyla ilgili olarak eserin 72 varak uzunluğunda olduğu, 2064 beyit ihtiva ettiği, eserin “Mevlâ” redifli bir manzumeyle başlayıp muhtelif gazeller, bir terkib-bend ve 11 murabbadan oluştuğu, kasidesinin bulunmadığı bilgilerini aktarır. Eserde ayrıca Es’ad’ın Bağdat’ta dünyaya geldiği, Fahrî isminde bir zâtın oğlu olduğu, M. 1763’te Bağdat ve Basra’da valilik görevinde bulunan Ömer Paşa’ya (ö. 1776) yazdığı gazel-i müzeyyelini bu tarihlerde Paşa’ya sunmuş olabileceği şeklinde bilgiler verildikten sonra, Hoca Neşet, Antepli Aynî gibi şairlerin onun bazı şiirlerine, kendinin de Neşatî, Nedim, Ragıp Paşa, Basîrî gibi şairlere nazireler yazdığı, âşıkâne ve rindâne tarzdaki şiirlerine bakıldığında onun divan şiiri tekniğini bilen çok kıymetli bir şair olduğu şeklinde değerlendirmelere yer verilir. Divan’ından seçilen 10 gazel ve bir murabba ise Es’ad’ın şiirlerine örnek olarak gösterilir (1946, s. 1314-1316).

2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

1979 yılında hazırlanan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nin “Esad (Bağdatlı)” ve “Esad (Musullu)” maddelerinde yer alan bilgiler, Sadettin Nüzhet Ergun’un hazırladığı *Türk Şairleri* eserindekilerle neredeyse aynıdır. Ergun’un eseri kaynak alındığı için bu ansiklopedide de Es’ad, iki farklı şairmiş gibi değerlendirilmiştir (TDEA, 1979, s. 83-84, 87).

2.3. Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi

2003 yılında hazırlanan *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*’nde Es’ad’la ilgili iki ayrı “Es’ad” maddesi açılmıştır. İlk maddede yer alan bilgiler *Türk Şairleri* ve *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde yer alan “Esad (Bağdatlı)” maddesindeki bilgilerin özeti mahiyetindedir; zaten maddeyi hazırlayan yazar da bu iki kaynaktan yararlandığını belirtmiştir. Bu maddede yazar, ilgili kaynaklarda olmayan Es’ad Divanı’nın Millî Kütüphane, Yz. A 3284/3’te kayıtlı olan nüshasının varlığından söz etmiş, bir de Es’ad’ın vefat yılı olarak 1763’ü göstermiştir. Ne var ki yazarın yararlandığı kaynaklarda 1763 yılı Es’ad’ın vefat yılı olarak değil 1763’te Bağdat ve Basra valiliğine getirilen Ömer Paşa’ya sunduğu bir gazel-i müzeyyel

sebebiyle zikredilmiştir (Ünver, 2003, s. 422). Yazar diğer “Es’ad” maddesinde ise *Silâhdâr-zâde Tezkiresi, Şefkat Tezkiresi, Tuhfe-i Nâilî, Sicill-i Osmânî, Türk Şairleri ve Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’ni kaynak göstererek buradaki bilgileri almış, bir başka ifadeyle bahsi geçen iki ansiklopedide “Es’ad (Musullu)” başlığıyla yer alan bilgilerle yetinmiştir (Ünver, 2003, s. 423).

2.4. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)

2014 yılında “Es’ad, Seyyid Mehmed Es’ad Efendi” maddesi altında Es’ad’ın, 18. yüzyıl divan şairleri arasında yer aldığı, Musul’da doğduğu, doğum tarihinin bilinmediği, asıl adının Mehmed ancak Seyyid Mehmed Es’ad Efendi olarak tanındığı, Seyyid Abdullah Neşâfî Efendi’nin oğlu, Seyyid Ali Behcet Efendi’nin ise amcasının oğlu olduğu, Bağdat Valisi Ömer Paşa (ö. 1190/1776)’ya divan kâtipliği ve divan efendiliği yaptığı ve Sultan III. Selim devrinin (1789-1807) başlarında vefat ettiği belirtilir. Şairin eserleriyle ilgili olarak da onun mürettep bir divanının olduğu, bu divanın Millet Kütüphanesi AE Mnz. 24 ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 1638 numarada kayıtlı olmak üzere iki nüshasının bulunduğu, bu nüshalardan hareketle Es’ad Divanı ile ilgili bir yüksek lisans tezi hazırlandığı, Divan’da 6 kaside, 1 terki-bent, 14 murabba, 299 gazel ve 1 kıtanın yer aldığı, onun şiirlerinin âşıkâne ve rindâne tarzda olduğu, bazı şiir mecmualarında şiirlerine tesadüf edilmesi ve Hoca Neş’et, Ayıntaplı Aynî gibi şairlerin kendisine nazire yazmış olmasına bakılarak Es’ad’ın devrinde belli bir şöhrete ulaştığı şeklinde bilgi ve değerlendirmeler vardır (Kesik ve Kaplan, 2014). Bundan önceki tezkire, biyografi ve ansiklopedi maddelerinin kaynak olarak belirtildiği ve bu kaynaklardaki “Es’ad (Musullu)” maddesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak hazırlanan bu maddede diğerlerinden farklı olarak bahsi geçen divan nüshalarıyla ilgili yüksek lisans çalışmasından ve eserin manzume dağılımından söz edilmiştir.

Yine bu ansiklopedinin 2014 yılında hazırlanan “Es’ad, Fahrî-zâde Es’ad Efendi” maddesinde *Tezkire-i Şu’arâ-yı Bağdâd* referans gösterilerek şairin, Es’ad mahlasıyla şiirler yazdığı, Fahrî-zâde denmekle tanındığı, aslen Musullu olup sonradan Bağdat’a yerleştiği, Divan kâtibi Neşâfî Abdullah Efendi’nin oğlu olup nesebinin Haşimiye sülalesi ve Hazret-i Fatıma’ya dayandığı, matematikte yetenekli olduğu, nesir alanındaki yeteneği sebebiyle babası tarafından divan efendisi yapıldığı, altmış seneden fazla yaşadığı, Süleyman Paşa görevde iken 1298/1881 tarihinde vefat ettiği söylenmiş ve vefat yılı dikkate alınarak Es’ad’ın, 19. yüzyıl şairi olduğu belirtilmiştir. Bu tezkirede şairin Ferîdî Efendi’ye yazdığı nazireye bakılarak da onun eldeki tek şiirinin bu nazire olduğu ifade edilmiştir (Aksoyak, 2014).

3. Tezler ve Kitaplarda

Es’ad Divanı’nın tenkitli metin çalışması ve incelenmesi üzerine farklı zamanlarda, dört ayrı yüksek lisans tezi hazırlanmış, bu bunlardan sadece biri basılmıştır.

Tezlerden ilki¹ Es’ad Divanı’nın “Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler (Millet Kütüphanesi), No: 24”, “Topkapı Sarayı Müzesi (Emanet Hazinesi Bölümü), No: 1638” ve “Millî Kütüphane, No: 06 Mil. Yz. A 3284/3” nüshalarının karşılaştırılmasıyla hazırlanmış olup tez daha sonra, araştırmacı tarafından müellif nüshası olabileceği belirtilen “Millî Kütüphane, 06 Mil. Yz. A 8551” nüshası da eklenerek e-kitap² olarak yayımlanmıştır. Araştırmacı bu kitabında erişime açılmadığı için sadece nüsha tavsifini vermekle yetindiğini belirttiği

¹ Kadioğlu, İ. (1997). Es’ad-ı Bağdâdî Dîvânı İnceleme-Metin. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi.

² Kadioğlu, İ. (2022). Es’ad-ı Bağdâdî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük- Tıpkıbasım). İKSAD Yayınevi.

“Princeton University Library Special Collections South East (MSS) Islamic Manuscripts, Garrett No: 2028Y.” şeklinde kayıtlı yurt dışı nüshasından da söz etmiştir.

Kadioğlu'nun yukarıda belirtilen çalışmasında Es'ad'ın hayatına dair söylenenler *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*, *Şefkat Tezkiresi* ve *Tuhfe-i Nâ'ili*'de yazılanlarla sınırlıdır. Bu kaynaklarda Ali Behcet Efendi'nin aslen Musullu olması ve Es'ad'ın da Behcet Efendi ile amcamızdan hareketle şairin de Musullu olabileceği belirtilmiştir. Es'ad'ın eserlerine dair de yine bu tezkirelerde yer verilen şiir sayıları zikredildikten sonra onun iki gazelinin Sultan III. Selim tarafından bestelendiği, *Nevâdirü'l-Âsâr*³ adlı eserde Es'ad'a ait birkaç beytin yer aldığı, aynı eserde Musullu Es'ad adıyla da beyitlerin kaydedilmiş olmasından dolayı bölgede Es'ad mahlaslı başka bir şairin daha olabileceği belirtilmiştir. Daha sonra Es'ad Divanı'nın 5 nüshasının tavsifi yapılmış olup dördünün karşılaştırmalı sonucuna göre Divan'da 4 kaside, 1 terki-bend, 15 murabba, 2 kıt'a/tarih ve 299 gazelin yer aldığı bilgisi verilmiştir. Es'ad'ın edebî kişiliği bağlamında ise onun âşıkâne ve rindâne gazel tarzını sürdürdüğü, klasik şiirin belli mecaz, mazmun ve benzetmelerine yer verdiği, yaşadığı hayatı, tabiatı ve çevreyi gerçekçi yönüyle ele alıp yansıttığı, özgünlüğe önem vermeye çalıştığı, şiir ve şair anlayışıyla ilgili değerlendirmelerde bulunduğu, sade, külfetsiz bir dilinin olduğu, şiirlerinde genellikle bir anlam derinliğinin olmadığı, yer yer tasavvufî bilgiler içeren beyitlerin olmasına rağmen mutasavvıf bir şair olmadığı, Neşâtî ve Behcet Efendi'ye nazirelerinin olduğu yönünde değerlendirmeler yapıldıktan sonra, devrinde hak ettiği şairlik şöhretini yeterince yakalayamadığı söylenmiştir (Kadioğlu, 2022, s. 9-18).

Es'ad Divanı'yla ilgili ikinci yüksek lisans çalışması⁴ “Ali Emîrî Ktp. No: 24” ve “Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi Ktp. No: 1638” nüshalarının karşılaştırılmasıyla hazırlanmış olup tezde şairin hayatı ve sanatına dair söylenenlerin hemen hepsi yukarıda öz bir şekilde aktardığımız, Sadettin Nüzhet Ergun'un “Es'ad (Bağdatlı)” maddesinde anlattıklarına dayanır. Arbatlı, tez çalışmasında şairin sanatıyla ilgili olarak onun divan şiiri kültürünü bilen ve şiirlerini bu gelenek dahilinde yazan iyi bir şair olmakla birlikte alana bir yenilik de getirmediğini, İstanbul'dan uzakta olması hasebiyle istediği şöhrete kavuşamadığını, şiirlerinde aruz hatalarının çok fazla olduğunu, rindâne konuları fazlaca işlediğini ve Nedîmâne bir tarzının olduğunu belirtir. Divan'ın tespit edilen iki nüshasının tavsifi yapıldıktan sonra karşılaştırmalı metne göre Es'ad Divanı'nda 2 na't, 4 kaside, 1 terki-bend, 15 murabba, 299 gazel ve 1 tarih manzumesinin varlığına işaret edilir (Arbatlı, 2002, s. VI-XVII).

Divan'la ilgili üçüncü yüksek lisans çalışması⁵ “Ali Emîrî Ktp. No: 24” ve “Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi Ktp. No: 1638” nüshalarının karşılaştırılmasıyla hazırlanmış olup tezde şairin hayatı ve sanatına dair söylenenlerin hemen hepsi yukarıda içeriklerinden öz bir şekilde bahsettiğimiz, *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*, *Şefkat Tezkiresi*, *Tuhfe-i Nâ'ili* ve Sadettin Nüzhet Ergun'un “Es'ad (Bağdatlı)” maddesinde anlatılanlara dayanır. Bu çalışmada, Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda yer aldığı belirtilen bir değerlendirmeden hareketle Bağdatlı Fahrîzâde Es'ad ile Neşâtîzâde Seyyid Mehmed Es'ad'ın aynı şair olduğu tespitine varılır. Ayrıca Ergun'un şairin eserine dair söylediklerinde bazı yanlış bilgilerin varlığına işaret edilir. Tezin karşılaştırmalı metin kısmında 3 kaside, 1 kıt'a, 298 gazel, 1 tarih, 1 terki-bend ve 15

³ Abdülkadiroğlu, A. ve Sarı, M. (1998). *Recâi-zâde Ahmed Cevdet, Nevâdirü'l-Âsâr fi Mütâla'ati'l-Eş'âr*. Ankara.

⁴ Arbatlı, M. S. (2002). *Bağdatlı Es'ad, hayatı, sanatı ve divanının tenkitli metni*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁵ Ses, H. (2007). *Seyyid Mehmed Es'ad'ın hayatı, edebî kişiliği ve divanı'nın bilimsel yayını*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

murabbanın yer aldığı bu çalışmada şairin hayatına ve sanat özelliklerine dair söylenenler diğer iki tezden pek farklı değildir (Ses, 2007, s. 1-8, 18).

Divan'la ilgili dördüncü yüksek lisans çalışması⁶ ise Milli Kütüphane, Yz. A 3284/3'te kayıtlı olan nüsha esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmada Es'ad'ın hayatıyla ilgili söylenenler yukarıda içeriklerinden bahsettiğimiz, *Şefkat Tezkiresi*, *Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâ'îlî*'de geçen bilgilere dayanır. Çalışmada, Divan'ın sadece "Millî Kütüphane, Yz. A 3284/3" nüshası tavsif edildikten sonra bu nüshada yer alan 2 na't, 2 kaside, 1 terakib-bend, 10 murabba ve 178 gazelin metni verilir. Şairin sanatına dair söylenenler diğer üç tezden pek farklı olmayıp onun bir gazel şairi olduğu ve daha çok dünyevî aşkı işlediği, Nedîm takipçilerinden olması hasebiyle şiirlerini genellikle temiz bir Türkçe ile yazdığı, Neşâtî ve Behçetî'ye nazireler yazan şairin, bir gazelinin de Nedîm'e nazire niteliği taşıdığı, kimi beyitlerinde şiir ve şair anlayışına dair değerlendirmelerde bulunduğu belirtilir (Tay, 2011, s. 3-17).

B. Bağdatlı Es'ad Hakkında Yeni Bilgiler

Yaptığımız araştırmalarda Es'ad hakkında Osmanlı Dönemi Türkçe kaynaklarda sınırlı bilgilerin yer aldığı görülürken Arapça kaynaklarda ise çok daha geniş bilgilere yer verildiği tespit edilmiştir. Buna göre, aslen Musullu olan şairin mensubu olduğu "El-Fahrî" ailesinin, Es'ad'ın yaşadığı dönemde ve sonraki dönemlerde Musul ve Bağdat çevresinde oldukça saygın bir aile olduğu ve ailenin etkinliğinin günümüze kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Irak tarihi, daha özeldir Musul ve Bağdat tarihleriyle⁷ ilgili hazırlanan bazı kaynaklarda Es'ad ve ailesiyle ilgili parça parça bilgiler yer alırken sonraki dönemlerde, önemine binaen onun ailesi hakkında müstakil bir çalışma⁸ hazırlanmıştır. Bu kaynaklar içerisinde elbette ki Es'ad'ın da mensubu olduğu El-Fahrî ailesi ve Musul kültüründeki yerini irdeleyen araştırmanın ayrı bir önemi vardır.⁹

1. Es'ad'ın Hayatı ve Ailesi Hakkında Tespitler

Seyyid Muhammed Es'ad, Seyyid Abdullah Neşâtî'nin dört oğlundan biridir. Irak'ın Musul şehrinde doğmuş ve eğitim hayatının çoğu da burada geçmiştir. O, soy olarak Hz. Hüseyin'e (s.a.v.) kadar ulaşan el-Fahrî el-A'racî ailesine mensuptur. Bu sebeple "seyyid"

⁶ Tay, H. (2011). *Musullu Es'ad Seyyid Mehmed hayatı, edebî kişiliği ve divânı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁷ Çalışma içerisinde bu tarih kitaplarından yeri geldikçe yararlanılmıştır.

⁸ El-Bedrânî, S. Ş. (2012). *Usertü Âl-i Fahrî ve Devrühümü's-Sekâfî fi'l-Mûsul*. Musul: Aladdin Matbaa ve Tasarım Ofisi.

⁹ El-Bedrânî, *Usertü Âl-i Fahrî ve Devrühümü's-sekâfî fi'l-Mûsul* adlı eserinde 18.yy.ın ikinci yarısından 2000'li yıllara kadar geçen dönemde Musul'un dinî, ilmî, edebî vb. yönlerden durumunu ve bu alanlarda el-Fahrî ailesinin Musul ve çevresine ne gibi katkılar sunduğunu irdelemiştir. Bir yüksek lisans tezi olarak hazırladığı bu akademik çalışmasını müellif, daha sonra kitap olarak bastırılmıştır. Eserin giriş kısmında El-Fahrî ailesinin kökenleri, soyları ve Musul şehrine geliş sebepleri ele alındıktan sonra ailenin önemli şahsiyetlerinin meşhur oldukları alanlar dikkate alınarak eser beş bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde fetva makamının mahiyeti ve önemi anlatıldıktan sonra 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Musul şehrinde fetva makamında görev yapan el-Fahrî ailesinin üyeleri anlatılmış; ikinci bölümde Osmanlı Dönemi'nin sonundan itibaren Musul'da din eğitiminin ahvali açıklanmış ve bu görevde çalışan aile fertlerine yer verilmiş; üçüncü bölümde 20. yüzyılda Musul'daki yargı sistemi ve el-Fahrî ailesinin yargı sistemine yaptığı katkılar aktarılmış; kitabın en önemli kısmı olan dördüncü bölümde, Musul'un 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geçen süredeki kültürel durumları açıklanmış, kültürel ve edebî açıdan el-Fahrî ailesinin üstlendiği önemli rollere yer verilmiştir. Bu bölümde özellikle Es'ad'ın babası, kendisi ve kardeşleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise, ailenin yaşayan önemli temsilcileriyle yapılan mülakatlar ve içerikleri yer almaktadır. Yazar, Irak tarihiyle ilgili kaynaklardan yararlandığı gibi aile arşivi denilebilecek özel kaynaklardan da istifade etmiştir (2012, s. 1-2).

olarak anılır. Onun ailesi, saygın ve büyük bir aile olup Musul'da ilmiye sınıfı başta olmak üzere çeşitli önemli vazifeler yürütmüştür (El-Bedrânî, 2012, s. 102).

İlimle meşgul olunan bir ortamda yetişme fırsatı bulan şair, Musul müftülüğü de yapmış olan babasından, amcası Seyyid Yahya ve şehrin tanınmış muallimlerinden çeşitli ilimler tahsil etmiştir. Es'ad, edindiği ilimlerle kısa sürede çevresinde değer gören biri hâline gelir. Babasının, Musul'dan Bağdat'a gitmesinden sonra da "Bağdatlı" unvanıyla anılmaya başlar. Bağdat Valisi Ahmet Paşa döneminde Bağdat vilayetinin divan kâtipliği görevine getirilen babasının, Ömer Paşa (1763-1773) döneminde emekli olmasının ardından Es'ad, yine onun desteğiyle aynı göreve getirilmiştir. Divanü'l-inşâ görevini Bağdat Valisi Büyük Süleyman Paşa (1780-1802) döneminin ilk yıllarına kadar devam ettiren Es'ad, M.1783 (H.1198) yılında Bağdat'ta hayata gözlerini kapamış ve Bağdat'ta Abdülkadir Geylânî kabristanlığında medfun bulunan babası Seyyid Abdullah el-Fahrî'nin kabrinin yanına gömülmüştür (El-Aşârî, 1977, s. 235; El-Bedrânî, 2012, s. 112-113).

Büyük bir edip ve zarif bir şair olan Es'ad, Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler söyleyebilmekte olup Türkçe şiirlerinden oluşan bir Divan'ı vardır. O, babasının yazmaya başladığı ama tamamlayamadığı Türkçe bir tarih kitabı olan ve "Târîhu Neşâtî" olarak da bilinen eseri ikmal etmiştir. Gazel türünde söylediği şiirlerle dikkat çekmiş, ince ve değerli şiirleri sayesinde devrinin önemli edebiyatçıları arasındaki yerini almıştır. Döneminin şairlerinden Muhammed Kâzım el-Uzrî ve Hüseyin bin Ali el-Aşârî gibi şairler Es'ad'ı metheden Arapça kasideler yazmış, onun kişiliğini, şiir ve sanatını yüceltmişlerdir. Es'ad, divan kâtipliği gibi önemli bir görevde uzun bir süre bulunmuş olmasına rağmen benlik içerisinde olmamış; bilakis düşkünlere ve yardıma muhtaç insanlara her zaman el uzatmıştır (El-Bedrânî, 2012, s. 112-113; El-Çelebi, 1927, s. 257; El-Aşârî, 1977, s. 235; El-Umerî, 1974, s. 345; Akkuş, 2008, s. 61).

Bağdatlı Es'ad'ın soy ağacı, el-Fahrî el-A'racî ailesinin Musul'da yaşayan ve halen hayatta olan temsilcilerinden Hoca Muhammed Tefvik el-Fahrî, H. 24 Şevval 1417'de, H.1000 yılında bazı ailelerin soy ağacının bulunduğu Bahrü'l-Ensâb adlı esere göre tertip etmiştir. Bu soy ağacına göre Es'ad'ın aile silsilesi Hz. Hüseyin (a.s.) b. Hz. Ali b. Ebi Tâlib (a.s.)'e kadar uzandığı anlaşılmaktadır (Aljbori, 2022, s. 27).

Bağdatlı Es'ad'ın babası Seyyid Abdullah Neşâtî'nin tam adı Ebû Muhammed Abdullah b. Fahreddin b. Yahya b. Fahreddin el-Hüseyinî el-A'racî'dir. H. 23 Muharrem 1116'da (M. 28 Mayıs 1704) Musul'da doğmuş ve orada büyümüş olan babası, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) soyundan geldiği için "Seyyid, el-Hüseyinî", dede ve babasının isminden dolayı da "el-Fahrî, Fahrîzâde" diye anılmıştır. Nisbesi ise A'râcî'dir. Musul şehrindeki el-Rabtakî ve el-Cümeylî gibi müderrislerden dersler almış; ilm-i hey'et (astronomi), belagat, şiir, nesir, tarih, hat ve hitabette yetkin bir hâle gelmiştir. Musul Valisi el-Hâc Hüseyin Paşa el-Celîlî döneminde onun hizmetinde bulunmuş, şehrin müftülük görevini ifa etmiştir. Bir müddet sonra Bağdat'a gitmek durumunda kalan babası, ilmi, hitabeti, ifadesinin gücü, yazısının güzelliği ve söyleyişindeki yumuşaklıktan dolayı Bağdat Valisi Eyüplü Hasan Paşa'nın (1704-1723) oğlu Ahmed Paşa (1723-1747) tarafından ilgi görür ve divanü'l-inşâ'ya kâtip (kâtiplerin başı) olarak görevlendirilir. Ahmet Paşa'nın vefatına kadar bu görevi sürdüren Neşâtî, Bağdat valiliği vazifesinde bulunan Süleyman Paşa (1749-1762), Ali Paşa (1762-1764) ve Ömer Paşa (1764-1775) dönemlerinde de bu vazifesini sürdürmüştür. Geride Târîhu Neşâtî, Sevânihü'l Karîha fi Şerhi's-Safiha, Tesrîhü'l-İdrâk fi Şerh-i Teşrîhi'l-Eflâk, Şerhu Hulâsâtü'l-Hisâb, Şerhu

Kasîdeti'l-Bürde, Mecmû'a gibi önemli ilmî eserler bırakan Abdullah Neşâtî, H.1188'de (M.1774) Bağdat'ta vefat etmiştir. Sahip olduğu şöhretiyle devrinde şairlerin methettiği kişilerden biri olmayı başaran Neşâtî'nin kabri Bağdat'ın merkezindeki Şeyh Abdülkadir el-Geylânî mezarlığındadır (El-Çelebi, 2004, s. 397-398; El-Nakîb, 2013, s. 27; El-Sâ'ıg, 1923, s. 187; El-Umerî, 1968, 355; El-Umerî, 1974, s. 262; El-Bedrânî, 2012, s. 102-105).

Irak şairleri arasında seçkin bir yer edinen, şiirlerine nazireler, kendisine methiyeler yazılan Neşâtî, şairliği kadar nesirleriyle de tanınmıştır. Kelam, beyan, belagat gibi ilimlerde şöhret kazanırken secilerindeki zarafet, ifadelerindeki güzellik, konuşmasındaki letafet ile yaşadığı dönemde yöneticilerin dikkatini çekmiş ve onların yanlarından ayırmadığı bir kişi olmuştur. Yazısının güzelliği, özellikle dîvânî ve reyhânî hatlardaki ustalığıyla ünü Osmanlı coğrafyasına da yayılmıştır. Neşâtî, bu meziyetlerinin yanında tarihe ve astronomiye de ilgi duymuştur. Neşâtî, ilmî yönü kadar idarecilikteki maharetiyle de sevilmiş ve beğenilmiştir. O, güzel ahlâkı, cömertliği ve cesaretiyle döneminde her zaman takdir edilmiş kıymetli bir şahsiyet olmayı başarabilmiştir (El-Bedrânî, 2012, 102-105; El-Gulâmî, 1977, s. 269).

Es'ad'ın babası gibi amcaları da devrin tanınmış şahsiyetleri arasındadır. Üç amcasından ilkinin adı Seyyid Yahya Fahrîzâde el-A'râcî'dir. Seyyid Yahyâ da Neşâtî gibi Musul'un önemli müderrislerinden dersler almıştır. Zâhid kişiliğiyle bilinen ve tefsirde hüner sahibi olan Yahyâ, yoksul ve düşkünlere kol kanat germesiyle tanındığından yaşadığı dönemde yöneticilerin de ilgi ve iltifatlarına nail olmuştur. Yahyâ, H.1187 (M.1773-74)'de vefat etmiştir. İkinci amcası, Seyyid Hamîd Fahrîzade el-A'râcî'nin hayatına dair bilinenler sınırlı olmakla birlikte onun salih ve takva sahibi bir kimse olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Seyyid Âbid Fahrîzade el-A'râcî adındaki üçüncü amcası ise Neşâtî gibi müftülük yapmıştır. O da H.1189 (M.1775)'da Bağdat'ta ölmüştür (El-Bedrânî, 2012, s.19, 27; El-Sâ'ıg, 1923, s. 185).

Es'ad'ın üç kardeşi vardır. Fahreddin b. Abdullah el-Neşâtî el-A'râcî adlı kardeşi, H.1151 (M.1738)'de dünyaya gelmiştir. Ok atmaya, ata binmeyi bilen Fahreddin, cesur, hünerli bir zâttir. Farklı ilimlerde kendini yetiştiren Fahreddin, dindarlığıyla dikkat çekmiş, tefsir dersleri yapmış ve H.11 Muharrem 1187'de (M.4 Nisan 1773) Bağdat şehrinde veba salgınında vefat etmiştir. Hasan el-Zekî b. Abdullah el-Neşâtî el-A'râcî adındaki ikinci kardeşi, çok akıllı bir genç olmasından ötürü "zekî" lakabıyla anılmıştır. Fars şiiri, dil bilgisi ve mantık ilmini tahsil etmiş olan Hasan el-Zekî, H.1159 (M.1746)'da dünyaya gelmiş ve H.15 Muharrem 1187'de (M.9 Nisan 1773) kardeşi Fahreddin gibi veba salgınında ölmüştür. Üçüncü kardeşi Ali Behcet Efendi b. Abdullah el-Fahrî el-A'râcî de Es'ad gibi şairdir. Behcet, H.1171'de (M.1757) Râgıp Paşa'nın davetiyle İstanbul'a gitmiş ve orada Paşa'nın da desteğiyle müderrislik ve Haremeyn müfettişliği vazifelerinde bulunmuştur. Türkçe, Arapça, Farsça şiir yazma becerisine sahip olan şair, H.2 Şevval 1191'de (M.3 Kasım 1777) hayatını kaybetmiştir. Kabri İstanbul'da Eyüp'tedir. Gazellerinin bir kısmı İstanbul Millet Kütüphanesi AE Mec. 717 numaralı mecmuada kayıtlıdır (El-Bedrânî, 2012, 111-112; Akbayar, 1996, s. 363; Ünver, 2002, s. 200; Çınarcı, 2007, s. 34-35).

2. Es'ad'ın Eserleri Hakkında Tespitler

Bağdatlı Es'ad'ın bilinen tek eseri Türkçe Divanı'dır. Divan üzerine en kapsamlı çalışmayı yapan Kadıoğlu, daha önce de belirttiğimiz gibi beş nüshadan bahseder. Bunlardan dördünü karşılaştırarak hazırladığı inceleme ve tenkitli metin çalışmasında nüshalardan birinin müellif nüshası olabileceğini belirtmiştir (2022, s. 32-38).

Bağdat Milli Kütüphanesinde bulunan Arap harfli Türkçe divanlar kataloğunda yer alan eserlerin ana hatlarıyla tanıtılması amacıyla yapılan bir çalışmada Es'ad Divanı'ndan da bahsedilir. Divan'ın kütüphanede No. 12146'da kayıtlı olduğunu söyledikten sonra H. 1198 / M.1783 yılında Bağdat'ta vefat eden, Fahrî-zâde adıyla tanınan "Musullu Mehmed Es'ad bin Seyyid Abdullah Bey'e ait" olduğu ifadesi yer alır. Eserin tavsifi bağlamında "170 sayfadan oluşan divanın her sayfasında 15 mısra bulunmaktadır. 16 x 22 cm boyutundadır. Kara mürekkep ile nesih hattıyla yazılı gazeller içermekte ve eserin sonunda hazine kâtibi Molla Ahmet bin Salih Efendi adında bir kişinin mülkü olduğu bildirilmektedir. Eserde birinci ve son mısralar şöyledir. Birinci mısra: 'Ferruh hüsnünü nurdan icat eylemiş Mevla/ Cemalin reşk-i nakış, küllün behzet eylemiş Mevla' Son mısra: 'Mehîr yar ile vela ve hayran/ Es'ad zar katib-i divan'" şeklinde bilgilere yer verilir (Kazancı, 2019, s. 160-161).

Kazancı'nın tanıttığı nüshanın başlangıç beyti (çeviride okuma hataları olsa da), Kadioğlu'nun karşılaştırmalı metin çalışmasında kullandığı nüshalarla aynı iken eserin sonunda yer alan beyit ise bütün nüshalardan farklılık göstermektedir. Nüshanın temellük kaydı, sayfa sayısı vb. özellikleri de farklıdır. Bağdat'taki bu nüshayı görmek için kütüphaneye yapılan ziyarette belirtilen demirbaşta Es'ad Divanı'nın olmadığı Târîh-i Nişancı adında Osmanlı tarihiyle ilgili bir eserin olduğu fark edilmiştir.

Arapça kaynaklar incelenirken, tarihçi el-Azzavî'nin, bir eserinde Es'ad'ın Türkçe Divanı'nın bir nüshasının kendi özel kütüphanesinde bulunduğunu belirttiği görülmüş, yazarın vefatından sonra kitaplarının çoğunu Bağdat El Yazması Dairesinin satın almasına karşın Azzâvî'nin söz ettiği nüsha tespit edilememiştir. Bağdatlı Es'ad'ın mensubu olduğu el-Fahrî ailesinden olan ve halen hayatta olan ve Hoca Muhammed Tevfik, Divan'ın bir nüshasının Mektebetü'l-Nebî-Yunus Kütüphanesinde olduğunu söylemiş, ancak bahsi edilen kütüphane terör saldırısı sonucu tahrip olduğundan bu nüshanın durumuna dair bilgi alınamamıştır (Aljbori, 2022, s. 28).

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Es'ad Divanı'nın nüshaları şu ana kadar tespiti yapılan beş nüsha ile sınırlı değildir. Belki de ilerleyen zamanlarda eserin başka nüshalarına ulaşmak mümkün olacaktır. El-Bedrânî'nin verdiği bilgiye göre Es'ad, babası tarafından yazılan ve Türkler arasında Târîhu Neşâtî olarak bilinen, Bağdat'taki kölemen valiler döneminde yaşanan bazı iktidar mücadelelerini ve bölgedeki isyancı aşiretlere karşı verilen isyan bastırma hadiselerini konu ettiği Türkçe eseri ikmal etmiştir (2012, s. 112).

3. Es'ad'ın Sanatı ve Edebî Kişiliğiyle İlgili Tespitler

Es'ad'ın sanat anlayışına dair bilgi veren kaynakların hemen hepsinde onun gazellerinin çoğunlukla âşıkâne ve rindâne bir özellik gösterdiği ve şairin Nedîm çizgisinde bir söyleyiş tarzının olduğu yönünde değerlendirmelere yer verilmiş ancak iki şairin divanları nazire bağlamında karşılaştırılıp benzerlik gösteren gazellerine işaret edilmemiştir. Her iki divanı nazire bağlamında karşılaştırdığımızda Es'ad'ın azımsanmayacak sayıda gazelinin Nedîm'e nazire niteliği taşıdığı, hatta bazı zemin gazellere Es'ad'ın birden fazla nazire yazdığı görülmüştür. Yine Es'ad'ın gazellerine muhteva olarak bakıldığında ise onun hemen her şiirinde âşıkâne söyleyişi görmek mümkün olmakla birlikte Nedîm'in şiirlerindeki şûhâne söyleyişe pek az rastlanmıştır. Onun Nedîm'e nazire olarak yazdığı şiirlerin bazılarının aşağıda verdiğimiz matla beyitleri incelendiğinde şairin, sadece vezin ve ahenk öğeleri bakımından yaklaşmadığı aynı zamanda muhteva ve üslup bakımından da benzer bir söyleyişi yakaladığı görülecektir:

Nedîm:

“Cây edeli sînem büt-i dil-cû-yı mahabbet
Dil oldu perî-hâne-i câdû-yı mahabbet” (Macit, 2017, s. 259)

Es’ad:

“Bir dil k’ola ser-dâde-i sevdâ-yı muhabbet
Mecnûn’ı olur şâhid-i Leylâ-yı muhabbet” (Kadioğlu, 2022, s. 97)

Nedîm:

“Zehr-âb çeşmesârı mı bu çeşm-i ter midir
Bir sîne sûz-ı şu‘le mi laht-ı ciger midir” (Macit, 2017, s. 271)

Es’ad:

“Sünbül midür benefşe midür müşg-i ter midür
Tâvus-ı hüsne tâze hatun bâl ü per midür” (Kadioğlu, 2022, s. 126)

Nedîm:

“Bir dem tegâfûl etmez isek bir dem eyleriz
Izhâr-ı aşkı yâra hem etmez hem eyleriz” (Macit, 2017, s. 278)

Es’ad:

“Câm-ı Cem ile sanma ki def‘-i gam eylerüz
Sahbâ-yı la‘l-i yâr ile biz ‘âlem eylerüz” (Kadioğlu, 2022, s. 178)

Nedîm:

“Nâz olur dem-beste çeşm-i nîm-hâbından senin
Şerm eder reng-i tebessüm la‘l-i nâbından senin” (Macit, 2017, s. 288)

Es’ad:

“Fitne kad çekdi hırâm-ı serv-i nâzundan senün
Sihr şöhret buldı çeşm-i nîm-nâzundan senün” (Kadioğlu, 2022, s. 221)

“Dil-girânım gerçi çeşm-i kem-nigâhundan senün
Şâdmânım lîk lutf-ı gâh gâhundan senün” (Kadioğlu, 2022, s. 223)

“Hıyrelendi çeşm-i hürşîd âb u tâbundan senün
Lekelendi meh fûrûg-ı âftâbundan senün” (Kadioğlu, 2022, s. 225)

Nedîm:

“Esdikçe bâd-ı subh perîşânsın ey gönül
Benzer esîr-i turra-i cânânsın ey gönül” (Macit, 2017, s. 293)

Es'ad:

“Zâhirde gerçi böyle perîşânsın ey gönül
Ammâ garîb nüsha-i ‘irfânsın ey gönül” (Kadioğlu, 2022, s. 244)

“Ser-geşte deşt-i hayreti pûyânsın ey gönül
Benzer ki kendi kendüye cûyânsın ey gönül” (Kadioğlu, 2022, s. 247)

Nedîm:

“Yine bâlîn-i hâb-ı ‘işve zîr-i ser midir bilmem
Henüz ol tıfl-ı nâzım nakş-ı gül-bister midir bilmem” (Mâcit, 2017, s. 298)

Es'ad:

“Ol âhû-çeşme meftûn olmayan dil dil midür bilmem
Bu sevdâ ile Mecnûn olmayan ‘âkıl mıdur bilmem” (Kadioğlu, 2022, s. 272)

Nedîm:

“Lâyık mı güller açıla feyz-i bahâr ile
Bülbül kafesde zâr u tenük hâr hâr ile” (Macit, 2017, s. 322)

Es'ad:

“Bir kerre hurrem olmadı dil vasl-ı yâr ile
Geçsün mi söyle ‘ömr-i ‘azîz intizâr ile” (Kadioğlu, 2022, s. 337)

Nedîm:

“Bûs-ı la‘lin şöyle sîr-âb-ı zülâl eyler beni
Kim gören âb-ı hayât içmiş hayâl eyler beni” (Macit, 2017, s. 327)

Es'ad:

“Kâmet-i ser-keş hırâmun pây-mâl eyler beni
Nakş-ı pây-ı cilve-i gunc u delâl eyler beni” (Kadioğlu, 2022, s. 353)

Es'ad'ın edebî kişiliğiyle ilgili ele alınan konulardan biri de onun tanınırlığı meselesidir. Ondan söz eden kaynaklarda şairin şiirlerinin yeterince bilinmediği, şairin hak ettiği değeri yeterince görmediği, tozlu raflarda unutulduğu şeklindeki yorum ve değerlendirmelere kanaatimizce temkinli yaklaşılmalıdır; zira Es'ad, yazdığı şiirlerle başta kendi yaşadığı coğrafyadaki şairler tarafından okunmuş, beğenilmiş ve takdir edilmiştir. Örneğin, Es'ad ile aynı dönemde yaşayan Arap şairlerinden Muhammed Kâzım El-Uzrî ve Hüseyin bin Ali, onu ve şairliğini yazdıkları kasidelerle methetmişler ve yüceltmişlerdir (El-Aşârî, 1977, s. 472-473; El-Azzâvî, 1962, s. 293).

Es'ad, Arapça şiirleriyle döneminin Arap şairlerini etkilerken Türkçe şiirleriyle de payitahtta hatta sultan nezdinde bile bir etki oluşturmayı başarabilmiştir. 18. yüzyılın bestekâr ve şair sultanı III. Selim, yaptığı 117 besteye musiki alanında müstesna bir yer edinmiştir. Onun 117 bestesinden 47'si “dinî olmayan eserler” kategorisindedir ve bu bestelerin 37'sinin güftesi kendine aittir. III. Selim'in, bu grupta bestelediği 10 eserin güfteleri ise Adlî (1), Sâbit (1), Şeyh Gâlib (1), Dâniş (1), Enderunlu Vâsif (4) ve Bağdatlı Es'ad (2)'a aittir. III. Selim,

Es'ad'ın “Çîn-i gîsûsuna zencîr-i teselsül dediler” ve “Âb u tâb ile bu şeb hâneme cânân geliyor” dizeleriyle başlayan gazellerini sûz-i dilârâ makamında bestelemiştir. Bu besteler sadece III. Selim döneminde icra edilmemiş, Sultan II. Mahmud döneminde onun huzurunda icra edilen eserler arasında da görülmektedir (Koç, 2003, s. 21-25; Benlioğlu, 2017, s. 114).

Es'ad'ın şiirlerini şiir mecmualarında da görmek mümkündür. Örneğin Ali Emîrî Manzum No: 619'da kayıtlı mecmua, Enderunlu Vâsîf'ın kendi el yazısıyla oluşturulmuş ve Vâsîf, “Ez-Müntehabât-ı Dîvân-ı Es'ad-ı Bağdâdî” başlığıyla bu mecmuaya Es'ad'la başlamıştır. Mecmuada Es'ad'a dört sayfa gibi önemli bir kısım ayırmış ve Es'ad Divanı'ndan birçok beyit almıştır. Yine Ali Emîrî Manzum No: 717'de kayıtlı mecmu'a-i eş'ar içerisinde ise birçok şairin nazire yazdığı, Es'ad'ın “güzel”¹⁰ redifli gazeli ile yine Şeyh Gâlib'in nazire yazdığı “eylesün” redifli gazeli yer almaktadır. “Eylesün”¹¹ redifli gazelin Gâlib üzerindeki etkisini göstermesi bakımından zemin ve nazire gazellerin metnini aşağıda vermeyi uygun gördük:

Es'ad:

“Tâb-ı hüsnün şu'le-i hurşîdi şeb-gûn eylesün

Gülleri reng-i ruhun gülşende dil-hûn eylesün

Kaddini gîsûlârunla kıl siyeh-pûş öyle kim

Nâz ile cünbişlerün Leylâyı Mecnûn eylesün

Çeşm-i şûhun sûzunam [kim] nîm-mest-i nâz olup

Her nigâhun âhuvân-ı Çîni meftûn eylesün

Sâgar-ı sahbâyâ işrâb et şârâb-ı nâzını

Neş'esin mest eyleyüp keyfin diğêr-gûn [eylesün]

Mülk-i hüsnî Bâbilistân eyle sihr-i nâz ile

Gamze câdûluklar etsün çeşmün efsûn [eylesün]

Kıl o şûhın zîver-i silk-i fenâ dendânını

Hâme Es'ad nazm-ı pâkûn dürr-i meknûn eylesün” (Demir, 2022, s. 42)

Şeyh Gâlib:

“Gerdenin mînâ-yı subh-ı aşkı şeb-gûn eylesin

Reng-i rûyun sâgar u sahbâyı dil-hûn eylesin

Âl ile afyôn-ı hâlin neş'e-rîz et sâgara

Kim habâbı çatladıp keyfin diğêr-gûn eylesin

Hırz-ı cândır nüsha-i aşkın çü te'sîr eylemez

Gamze îkâz-ı fiten yâ çeşm-i efsûn eylesin

¹⁰ Tenkitli metinde 7 beyit olan gazeli bu mecmuada 5 beyit olarak yer almıştır: Kadioğlu, İ. (2022). *Es'ad-ı Bağdâdî Dîvânı (inceleme-tenkitli metin-sözlük- tıpkıbasım)*. Ankara: İKSAD Yayınevi.

¹¹ Bu gazeli tenkitli metinde yer almamaktadır: Kadioğlu, İ. (2022). *Es'ad-ı Bağdâdî Dîvânı (inceleme-tenkitli metin-sözlük- tıpkıbasım)*. Ankara: İKSAD Yayınevi.

Söz çıkar mı sırr-ı dendân ü dehân-ı tenkden

Vasfının her nüktesinin tâ dürr-i meknûn eylesin

Es'adâ mehdinde zencîr eyle târ-ı zülfünün

Pîç ü tâb-ı kâkülü Leylâyı Mecnûn eylesin" (Okçu, s. 370)

4. Sonuç

Bağdatlı Es'ad'ın hayatıyla ilgili yeni bilgilere dair yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Şairin tam adı Bağdatlı Seyyid Muhammed Es'ad El-Fahrî El A'râcî'dir. Doğum tarihi belli olmayan Es'ad, H. 1198 (M.1783) yılında Bağdat'ta vefat etmiş ve bu şehirdeki Şeyh Abdülkadir El-Geylânî mezarlığında babasının kabrinin yanına defnedilmiştir. Aslen Musullu olan Es'ad, daha sonra ailesiyle birlikte Bağdat'a gelmiş ve burada vefatına kadar yürüttüğü divan katipliği vazifesini icra etmiştir. Onun babası, kardeşleri, amcaları vb. ailesiyle ilgili bilgiler Türkçe kaynaklarda pek yer almazken Arapça kaynaklarda bu konuda ayrıntılı bilgiler yer alır.

2. Es'ad, yaşadığı dönem ve vefat yılı göz önüne alındığında Türkçe bazı kaynaklarda belirtildiği gibi 19. yüzyıl şairi değil, 18. yüzyıl şairidir.

3. Aynı zamanda bir şair olan Seyyid Ali Behcet Efendi, Es'ad'ın amcazadesi değil kardeşidir.

4. Sultan III. Selim'in saltanat yıllarının M. 1789-1807 yılları arası, Es'ad'ın vefat yılının da M. 1783 olduğu göz önünde bulundurulursa şairin "III. Selim'in saltanatının başlarında vefat ettiği veya III. Selim devri şairlerinden" olduğu yönündeki bilgilerin doğru olmadığı anlaşılacaktır.

5. Türkçe kaynaklarda iki ayrı şair olarak ele alınan ve "Es'ad (Musullu)", "Es'ad (Bağdatlı)" başlıklarıyla verilen şairler gerçekte iki ayrı şair olmayıp aslında tek bir şairdir.

6. Es'ad'ın eserlerine dair bazı Türkçe kaynaklarda yer alan "tek bir şiiri vardır, birkaç manzumesi vardır" şeklindeki bilgiler doğru değildir. Şairin Divan'ına yönelik yapılan karşılaştırmalı metin çalışmasında yurt içindeki dört nüshadan ve yurt dışındaki (ABD) bir nüshanın varlığından söz edilmiştir. Arapça kaynaklarda şairin bunlardan başka da Divan nüshalarının varlığı bilinmekle birlikte ancak bu nüshalar bugün elde değildir.

7. Es'ad, Divan tertip etmenin dışında babası tarafından yazılmaya başlanan ve kaynaklarda Târîhu Neşâtî" olarak geçen, Bağdat'taki kölemen valiler döneminin bir bölümünü konu edinen Türkçe eseri ikmal etmiştir.

8. Es'ad Divanı ile Nedîm Divanı karşılaştırıldığında Es'ad'ın Nedîm'e birçok nazire yazdığı, şairin gazellerinin çoğunlukla Nedîmâne tarzda âşıkâne şiirler olduğu, şûhâne gazellere ise az sayıda yer verdiği anlaşılmıştır.

9. Onun şiirlerine nazire yazdığı şairler arasında Behcet, Basîrî mahlaslı şairlerin biri kardeşi diğeri akrabasıdır. Buradan hareketle şairin nazire yazdığı Neşâtî'nin de, Türkçe kaynaklarda 17. yüzyıl şairi olan Neşâtî olduğu söylene de, babası olması ihtimali düşünülmelidir. Zira Es'ad'ın nazire olarak yazdığı şiirlerin zemin şiirlerine Neşâtî Divanı'nda rastlanmamıştır.

10. Es'ad'ın yaşadığı coğrafya ağırlıklı olarak Musul ve Bağdat olsa da şair yazdığı şiirlerle ve oluşturduğu Divan'la sesini İstanbul'a kadar duyurmayı başarmıştır. Sultan III.

Selim onun iki gazelini bestelemiş, başta Şeyh Gâlib ve Hoca Neş'et olmak üzere birçok tanınmış şair onun şiirlerine nazireler yazmıştır.

Kaynaklar

- Abdülkadiroğlu, A. ve Sarı, M. (1998). *Nevâdirü'l-âsâr fî mütâla'ati'l-eş'âr*. Ankara.
- Akbayar, N. (1996). *Sicill-i Osmânî*. C. 2. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akkuş, M. (2008). *Tezkire-i şu'arâ-yı Bağdâd*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Aksoyak, İ. H. (2014). Es'ad, Fahrî-zâde Es'ad Efendi. İçinde *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esad-fahrizade-esad-efendi>. [E.T:10.03.2024].
- Aljbori, H. H. İ. (2022). *Bağdatlı Fahrîzâde Es'ad divanında tip ve şahsiyetler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi.
- Arbatlı, M. S. (2002). *Bağdatlı Es'ad, hayatı, sanatı ve divanının tenkitli metni*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE.
- Benlioğlu, S. (2017). *Osmanlı sarayında musikinim himâyesi (III. Selim ve II. Mahmud dönemi)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Çeltik, H. (1998). 18. yüzyıl tezkirelerinde divân şairleri. *Journal of Turkish Studies Dergisi*, 22, 49-85.
- Çınarcı, M. N. (2007). *Şeyhülislam Ârif Hikmet beyin Tezkiretü's-şu'arâsı ve transkripsiyonlu metni*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SBE.
- Demir, M. (2022). *Millet kütüphanesi Ali Emiri manzum 717 numarada kayıtlı mecmû'a-yı eş'âr (25b-50a) (inceleme-metin-çeviri)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- El-Aşârî, H. A. H. F. (1977). *Dîvanu'l-aşârî*. (Muh: İ. A. Rauf, V. A. El-A'damî). Bağdat.
- El-Azzavî, A. (1962). *Târîhu'l-edebu'l-Arabî fi'l-Irak*. C.2. Bağdat: Metba'atu'l-Mecme'ü'l-İlmi El-İrâkî.
- El-Bedrânî, S. Ş. (2012). *Usertü âl-i Fahrî ve devrühümü's-sekâfi fi'l-Mûsul*. Musul: Aladdin Matbaa ve Tasarım Ofisi.
- El-Çelebî, B. İ. (2004). *Mevsû'etü a'lâmü'l-Mûsul*. Musul/Irak: Irak Yüksek Öğretim Bakanlığı, Hadba Üniversitesi.
- El-Çelebî, D. (1927). *Mahtûtâtu'l-Mûsul*. Bağdat.
- El-Gulâmî, M. M. (1977). *Şemâmetü'l-anbar ve'l-zehru el-muanbar*. (Muh: Selim El-Nuaymi). Bağdat.
- El-Nakîb, V. K. (2013). *Nukabâ'ul-Mûsul* (C. 4). (Muh: Abdu's-salam). Matbaatu'l-Hayal.
- El-Sâ'ıg, S. (1923). *Târîhu'l-Mûsul*. C.1. El-Kahire.
- El-Umerî, İ. D. (1974). *Er-Ravdu'n-nadr fi tercemeti üdebâu'l-asr*. (Muh: S. El-Nü'eymî) Irak: Metba'atu'l-Mecme'ü'l-İlmi El-İrâkî.
- El-Umerî, Y. H. (1968). *Gayetü'l-merâm fi târîhu mehasini Bağdâd Dâru's-selâm*. Bağdat.
- Ergun, S. N. (1946). Es'ad (Musullu). *Türk şairleri* (C.3, s. 1325-1327). Bozkurt Matbaası.
- Ergun, S. N. (1946). Esad (Bağdatlı). *Türk şairleri* (C.3, s. 1314-1316). Bozkurt Matbaası.
- Gündüz, H. (2009), Mehmet Nâil Tuman ve tuhfe-i Nâilî'si (inceleme-metin-indeks Sayfa 1-100). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi SBE.

- Horata, O. (2009). *Has bahçede hazan vakti*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İpekten, H., vd. (1987). XVIII. Yüzyıl Dîvân Nazmı. İçinde *Büyük Türk klasikleri*. C.6. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kadioğlu, İ. (1997). *Es 'ad-ı Bağdâdî dîvânı inceleme-metin*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- Kadioğlu, İ. (2022). *Es 'ad-ı Bağdâdî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük- Tıpkıbasım)*. Ankara: İKSAD Yayınevi.
- Kazancı, M. Ö. (2019). Irak-Bağdat el yazmaları millî merkezinde Arap harfli Türkçe divanlar kataloğu. *Türk Dili Araştırmaları*, 68, 157-180.
- Kesik, B. ve Kaplan, Y. (2014). Es'ad, Seyyid Mehmed Es'ad Efendi. İçinde *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esad-seyyid-mehmed-esad-efendi>. [E.T: 15.04.2024].
- Kılıç, F. (2017). *Şefkat-i Bağdâdî, Tezkîre-i şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55753,sefkat-tezkiresi-pdf.pdf?0>. [E.T: 5.01.2024].
- Koç, F. (2003). *Sultan III. Selim Hân'ın mûsikî eserlerinin müzikal analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Köse, A. ve Yılmaz, Y. (2011). Öğretmen adaylarının okuma tutumlarının farklı değişkenlere göre değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Türkçe Eğitimi Öğrenci Kongresi Bildirileri*. Gazi Üniversitesi, 29-30 Eylül 2011, Ankara, s. 186-195.
- Macit, M. (2017). *Nedîm dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0>. [E.T: 11.06.2024].
- Okçu, N. (t.y.). *Şeyh Gâlib dîvânı-metin*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653,girispdf.pdf?0>. [E.T: 16.08.2024].
- Öztürk, F. (2018). *Silâhdâr-zâde Mehmed Emîn, Tezkire-i Silâhdâr-zâde*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58902,tezkire-i-silahdar-zadepdf.pdf?0>. [E.T:7.02.2024].
- Ses, H. (2007). *Seyyid Mehmed Es 'ad'ın hayatı, edebi kişiliği ve divanı'nın bilimsel yayını*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE.
- Tay, H. (2011). *Musullu Es 'ad Seyyid Mehmed hayatı, edebî kişiliği ve dîvânı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.
- Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi devirler/isimler/eserler/terimler*. (1979). Esad (Bağdatlı). (Yay. Haz: Erverdi, E. ve diğ.). s. 83-84. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi devirler/isimler/eserler/terimler*. (1979). Es'ad (Musullu). (Yay. Haz: Erverdi, E. ve diğ.). s. 87. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ünver, N. (2002). Behcet. *Türk dünyası edebiyatçıları ansiklopedisi içinde* (C. 2, s. 200). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ünver, N. (2003). Es'ad. İçinde *Türk dünyası edebiyatçıları ansiklopedisi* (C.3, s. 422-423). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Extended Abstract

What is known about the life of Baghdadli Es'ad, one of the representatives of 18th century classical Turkish poetry, is quite limited. What is said about his life is basically based on the rather limited information in the collections of biographies and biography books called *Silâhdâr-zâde Tezkiresi*, *Şefkat Tezkiresi*, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdad*, *Sicill-i Osmânî* and *Tuhfe-i Nâ'ilî*, which are generally repetitive, and on inferences reached from the expressions in some of the poet's verses in his *Divan*. Although four separate master's theses have been written on the translation and analysis of Es'ad's *Divan*, and articles about the poet have been written in different encyclopedias, what is known about his life has not gone beyond the limited information provided in these primary sources. In fact, the incorrect information and information in some encyclopedias that mention Es'ad's life have even caused Es'ad to be perceived as two different poets. In this study, in addition to Turkish sources mentioning the life of Baghdadli Es'ad, Arabic sources were examined in particular, since the poet lived in the Mosul and Baghdad regions, and information that we believe will provide new contributions to the poet's biography was discussed. It is thought that this information, which fills some gaps in the biographies of Es'ad in existing Turkish sources, confirms some information, and corrects some errors, will enrich the poet's biography. In addition, this study has an indirect purpose of indicating that while trying to reach data on the life of a poet like Baghdadli Es'ad, who lived in a distant geography, examining sources in different languages written in the region where the poet lived, as well as Turkish primary sources, can yield important results.

As a result of examining Arabic sources mentioning Baghdadli Es'ad and his family, much information has been obtained about the poet's life. According to this information, the poet's full name is Baghdadli Seyyid Muhammed Es'ad El-Fahri El-A'rajî. Although his birth date is unknown, the year of his death is known. He died in Baghdad in 1198 AH (1783 AD) and was buried next to his father's grave in the Sheikh Abdulkadir Geylani cemetery in this city. Es'ad was originally from Mosul and later came to Baghdad with his family and worked as a court clerk there until his death. While information about his family, such as his father, brothers, uncles, etc. is not available in Turkish sources, there is even an independent work about the family he belonged to among Arabic sources. For example, while Turkish sources only provide information about Es'ad's family that his father's name was Seyyid Abdullah Neşâtî, the Arabic sources mentioned provide many more detailed information, such as that Seyyid Abdullah Neşâtî was born in Mosul in 1116 (1704 AD) and grew up there, became proficient in astronomy, eloquence, poetry, prose, history, calligraphy and public speaking, went to Baghdad after a while, was attracted to the Baghdad Governor Ahmed Pasha (1723-1747) and served as his divan clerk, continued the same duty during the reigns of Süleyman Pasha (1749-1762), Ali Pasha (1762-1764) and Ömer Pasha (1764-1775) and died in Baghdad in 1188 AH (1774 AD).

Es'ad's lineage goes back to Hz. Muhammad (s.a.v.). There is also a family tree showing that he was a seyyid. Since the year of Es'ad's death is now known, the information showing him as a 19th century poet is not correct. Seyyid Ali Behcet Efendi, who was a representative of classical poetry like Es'ad, was not the son of Es'ad's uncle, as stated in some sources, but his brother. It is clearly seen in the family tree that he was Es'ad's brother. Again, the information that Es'ad died at the beginning of the reign of Sultan Selim III (1789-1807 AD), as stated in some Turkish sources, is also not correct. The poets included in some Turkish encyclopedias and introduced with the titles "Es'ad (from Mosul)" and "Es'ad (from Baghdad)" are not actually two separate poets, but the information stated there is actually information about a single poet.

It is possible to say that some new information has been obtained about Es'ad's artistic characteristics and works. For example, the information in some Turkish sources about Es'ad's works, such as "he has only one poem, several verses", is not true. In the comparative text study conducted on the poet's *Divan*, it was mentioned that there were four copies in the country and one copy abroad (USA). Although it is stated in Arabic sources that the poet had other copies of *Divan*, these copies are not available today. In addition to organizing the *Divan*, Es'ad also completed the Turkish work that his father started to write and referred to in the sources as "Târîhu Neşâtî", which covers a part of the period of the slave governors in Baghdad. When the *Divan* of Es'ad and the *Divan* of Nedim are compared, it is understood that Es'ad wrote many nazires for Nedim, that the poet's ghazals were mostly in the style of Nedimâne, and that he included a few şûhane ghazals. Among the poets to whom Es'ad wrote nazires, one of the poets with the pen names Behcet and Basîrî was his brother and the other was his relative. Although Es'ad lived mainly in Mosul and Baghdad, the poet managed to make his voice heard as far as Istanbul with the poems he wrote and the *Divan* he created. Sultan Selim III composed two of his ghazals, and many well-known poets, especially Şeyh Galib and Hoca Neş'et, wrote nazires for his poems.